

ΜΑΘΗΜΑ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΑ: ΑΕΙ και ΣΥΝΤΑΓΜΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.

ΚΟΚΚΟΡΗ Π. ΠΑΤΡΙΝΑ

Α.Μ: 1340200001053

ΕΞΑΜΗΝΟ: Θ΄

ΑΘΗΝΑ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	3
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	4
Α΄:Η ΠΑΙΔΕΙΑ	6
Β΄:ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	8
Γ΄:άρ.16.5Σ.....	11
Δ΄:άρ.16.6Σ	15
Ε΄:ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	17
ΣΤ΄:ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΟΚ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	18
Ζ΄:ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ.....	20
Η΄.ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	22
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	24
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	25
ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	26
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	27
ΝΟΜΟΙ.....	28

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- **ΑΕΙ**=Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
- **Απόφ**=Απόφαση
- **Αρμ**=Αρμενόπουλος(περιοδικό)
- **ΑρχΝ**=Αρχείο Νομολογίας(περιοδικό)
- **ΔΕΠ**=Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό
- **ΔΙΚΑΤΣΑ**=Διεπιστημονικό Κέντρο Αναγνώρισης Τίτλων της Αλλοδαπής
- **ΕΕΣ**=Εργαστήρι Ελευθέρων Σποδών
- **ΕΚΠΑ**=Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- **ΕΟΚ**=Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
- **Ν**=Νόμος
- **ΝΟΠΕ**=Νομικές Οικονομικές Πολιτικές Επιστήμες
- **ΝΠΔΔ**=Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
- **ΝΠΙΔ**=Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
- **Σ**=Σύνταγμα
- **σ**=σελίδα
- **ΣυνθΕΟΚ**=Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
- **Το Σ**=Το Σύνταγμα(περιοδικό)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄:Η ΠΑΙΔΕΙΑ

- ο ρόλος της και η θέση της στο Σύνταγμα
- ΑΕΙ και Σύνταγμα
- ορισμός ΑΕΙ και ορισμός Συντάγματος

Β΄:ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- ως προς το διδακτικό προσωπικό
- ως προς τους φοιτητές
- υπακοή στο Σύνταγμα
- περιορισμοί

Γ΄:άρ.16.5Σ

- νομική φύση ΑΕΙ.Τί σημαίνει πλήρης αυτοδιοίκηση.ΝΠΔΔ και δημόσιος χαρακτήρας ΑΕΙ.Κρατική η ανώτατη εκπαίδευση
- φοιτητικοί σύλλογοι

Δ΄:άρ.16.6Σ

- καθηγητές ΑΕΙ (και άρ.56.2Σ,άρ.89.2Σ) ως δημόσιοι λειτουργοί
- πανεπιστημιακά όργανα(Ν.1268/82)
- πανεπιστημιακή διδασκαλία και πολιτική

Ε΄:ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

**ΣΤ΄:ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΟΚ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**

Ζ΄:ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Α΄:Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Ένα από τα ισχυρότερα «όπλα» και προνόμια της προσωπικότητας του κάθε ανθρώπου είναι η κατοχή γνώσεων που θα τον βοηθήσουν να εξελιχθεί σε όλους τους τομείς της ζωής του. Οι γνώσεις λοιπόν συνίστανται στην κατανόηση όλων εκείνων των δεδομένων και γεγονότων πάνω σε οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο που θα αποτελέσει στη συνέχεια σημείο πρακτικής εφαρμογής και μελέτης. Ο τρόπος κτήσεως τους μπορεί να είναι α) βιωματικός δηλαδή μέσω εμπειρίας, β) εκπαιδευτικός δηλαδή μέσω της κατάλληλης επιμόρφωσης και εκπαίδευσης ή και γ) ενσυνείδητος δηλαδή να ενυπάρχουν στο γνωστικό τμήμα του ανθρώπινου μυαλού όπως το ένστικτο της αυτοσυντήρησης.

Αντικείμενο άξιο έρευνας είναι η απόκτηση γνώσεων μέσω της εκπαίδευσης, της παιδείας. (1) Με την τυπική έννοια είναι η διαδικασία κτήσεως των γνώσεων και με την ουσιαστική είναι το περιεχόμενό της δηλαδή το πνευματικό στοιχείο. (2) Ο ρόλος της παιδείας σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία είναι έντονα σημαντικός και αυτό αντανακλάται στο επίπεδο της ζωής και την εξέλιξή της. Ειδικότερα στη χώρα μας, η παιδεία υπήρξε ανέκαθεν καίριος παράγοντας της προόδου και της ευημερίας, κάτι που αποδεικνύεται μέσω του πλούτου και της πολυμορφίας τόσο των ανθρώπων αυτής όσο και των επιτευγμάτων τους. «Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες» (άρ. 16.2Σ). Στην παρούσα στιγμή θα ασχοληθούμε με την «Ανώτατη Εκπαίδευση και το Σύνταγμα». Όταν λέμε «Ανώτατη Εκπαίδευση» εννοούμε την τριτοβάθμια και τελευταία βαθμίδα εκπαίδευσης μέσω της

οποίας κτάται συγκεκριμένο είδος γνώσεων πάνω σε ορισμένο αντικείμενο.

Όταν λέμε «Σύνταγμα» εννοούμε με την τυπική του έννοια το κείμενο εκείνο που φέρει τον ομώνυμο τίτλο και διαθέτει ισχύ υπέρτερη εκείνης των λοιπών νόμων.⁽³⁾ Με την ουσιαστική έννοια εννοούμε όλα τα νομικά μορφώματα που περιέχουν κανόνες αναγόμενους στην οργάνωση και άσκηση της πολιτικής εξουσίας.⁽⁴⁾ Για την ανάγκη της έρευνάς μας θα θέσουμε ως κριτήριο το Σύνταγμα υπό ουσιαστική έννοια, το οποίο θα μάς βοηθήσει στην παράθεση των άρθρων του Συντάγματος που σχετίζονται με το παρόν ζήτημα.

(1),(2) Δημητρόπουλος Γ.Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος γ', Γ' έκδοση, σ. 166, Αθήνα 2004.

(3),(4) Μαυριάς Γ.Κ, Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, σ. 166, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

Β΄: ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον υπακοής στο Σύνταγμα»(άρ.16.1ΒΣ). Ακαδημαϊκή ελευθερία είναι η ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στο πλαίσιο του αυτοδιοικούμενου πανεπιστημίου ή άλλου ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος.(5) Η ελευθερία αυτή συνιστά ατομικό δικαίωμα και θεσμική εγγύηση δηλαδή κατοχυρώνεται συνταγματικά ένας θεσμός ανεξάρτητα των εκάστοτε φορέων του εν όψει των σκοπών που αυτός τάσσει.(6) Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας θα αναφερθούμε στην ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας που απευθύνεται τόσο προς α) το διδακτικό προσωπικό δηλαδή τους καθηγητές κάθε βαθμίδας, όσο και β) προς τους διδασκόμενους δηλαδή τους φοιτητές.

Ως προς τους διδάσκοντες πρόκειται για ελευθερία ακαδημαϊκής έρευνας και διδασκαλίας στα πλαίσια του αυτοδιοικούμενου πανεπιστημίου αφορώσα όλους τους διδάσκοντες άσχετα με τη θέση τους ή τη σχέση τους με το πανεπιστήμιο. Έτσι αναφερόμαστε τόσο σε καθηγητές όσο και σε υφηγητές ή βοηθούς, δηλαδή στο κύριο διδακτικό προσωπικό και στο βοηθητικό(μη καθηγητικό)(7). Μέσω της έρευνας κτάται η γνώση και μέσω της διδασκαλίας μεταδίδεται. Βρισκόμαστε μπροστά σε μια ατομική ελευθερία που αναφέρεται τόσο στο περιεχόμενο όσο και στη μέθοδο της έρευνας και διδασκαλίας, στην οποία το κράτος οφείλει να μη θέτει περιορισμούς ώστε να διεξάγεται ακώλυτα.

(5) Δαγτόγλου Π.Δ, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α΄, σ.678, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991

Όχι όμως μόνο το κράτος αλλά και το ίδιο το ΑΕΙ όπως και η νομοθετική εξουσία οφείλουν να εξασφαλίζουν τα δέοντα για την επίτευξη της ελευθερίας αυτής.(8) Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της παροχής της ανώτατης παιδείας από το ίδιο το κράτος ως δημόσια υπηρεσία αλλά και μέσω της μη επιτρεπόμενης επιβολής περιορισμών πέραν του νόμου. Ως προς τον τρόπο έρευνας και διδασκαλίας ισχύουν τα ανάλογα. Έχουμε λοιπόν ένα ιδιόρρυθμο ατομικό δικαίωμα στο οποίο ισχύει το αξίωμα *in dubio pro libertate* (9) δηλαδή εν αμφιβολία υπέρ της ελευθερίας, που δεν αναστέλλεται κατά το άρ.48Σ.(10)

Ας συνεχίσουμε με την ακαδημαϊκή ελευθερία των φοιτητών. Ο φοιτητής επιθυμεί να γίνει υποκείμενο γνώσης και επιμόρφωσης αλλά ταυτόχρονα γίνεται και ο ίδιος μέρος της παραγωγής γνώσεων. Τελεί σε ειδική κυριαρχική σχέση δημοσίου δικαίου με το ΑΕΙ και επιλέγει ελεύθερα τόσο το πανεπιστήμιο όσο και την δυνατότητα έρευνας. Πρόκειται για ελευθερία στενότερη από αυτής των ακαδημαϊκών δασκάλων.

Το άρ.16.1β'Σ κάνει λόγο για «καθήκον υπακοής» σε αυτό. Στο άρ.103.1β'Σ γίνεται λόγος για «καθήκον πίστης». Πρόκειται για ουσιώδη διαφορά μεταξύ των δύο εννοιών που απολήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή την τήρηση του Συντάγματος. Η «υπακοή» αναφέρεται στην εξωτερική συμπεριφορά που καταλήγει σε μη παραβίαση του Συντάγματος. Η «πίστη» αναφέρεται στην εσωτερική πλευρά, στη συνείδηση, που στηρίζεται σε ενεργό τήρηση του Συντάγματος. Το ελληνικό Σύνταγμα καθιερώνοντας το καθήκον υπακοής εκδηλώνει την προτίμησή του στην αρχή της νομιμότητας και του κράτους δικαίου.(11)

(6) Χρυσόγονος Χ.Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, έκδοσης β', σ.318, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

Και αυτό διότι η ακαδημαϊκή ελευθερία στηρίζεται στην απόδειξη.Ο ακαδημαϊκός υποχρεούται να τηρεί την επιστημονικότητα κατά την έρευνα και τη διδασκαλία .Δεν αποκλείεται βέβαια η κριτική των θεσμών του καθήκοντος υπακοής αλλά και της ίδιας της ουσίας του όπως και της εν γένει κρατικής εξουσίας.Αυτό όμως δεν πρέπει να φτάνει στην άκρατη τήρηση και επιβολή συγκεκριμένων απόψεων και μεθόδων.(12)

Τέλος,θα αναθερμούμε στους ενδεχόμενους περιορισμούς που η ακαδημαϊκή ελευθερία επιδέχεται.Ο πρώτος περιορισμός αφορά την ένταξή της στη δομή των ΑΕΙ,χωρίς αυτό να θίγει την επιλογή του αντικειμένου και της μεθόδου της.Ωστόσο,το αντικείμενο περιορίζεται διότι η διδακτέα και εξεταστέα ύλη καθορίζονται από τον οργανισμό της κάθε Σχολής,σύμφωνα με την οποία οι διδάσκοντες οφείλουν να συμμορφώνονται.Οι τελευταίοι οφείλουν να συγγράψουν σε σύντομη προθεσμία τα απαιτούμενα εγχειρίδια ή να υποδείξουν άλλα σε περίπτωση χρονοτριβής,κάτι που συχνά αποβαίνει εις βάρος των διδασκομένων.(13)Η μέθοδος διδασκαλίας και έρευνας διακρίνεται σε ν ο η τ ι κ ή δηλαδή στην επιλογή οποιασδήποτε προσέγγισης κάποιου γνωστικού αντικειμένου και σε ο ρ γ α ν ω τ ι κ ή στην οποία υφίστανται περιορισμοί όπως το αν θα πραγματοποιηθεί η διδασκαλία σε μεγάλο ακροατήριο ή σε μικρή ομάδα φοιτητών,κάτι που σχετικοποιεί την ακαδημαϊκή ελευθερία.Τελευταίος περιορισμός είναι το καθήκον υπακοής για το οποίο έγινε λόγος ανωτέρω.

(7)Απόφ1043/89,ΣτΕ τμΔ',Ίδρυμα Σάκη
Καράγιωργα,Αρμ1989,σ.579Απόφ2786/84,ΣτΕ Ολ,Το
Σ1984,σ566.

(8)Απόφ32/90ΣτΕ Ολ,Ιατρική Σχολή Αθηνών,Αρμ1990,σ.170

Γ':άρ.16.5Σ

«Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση.Τα ιδρύματα αυτά τελούν υπό την εποπτεία του κράτους,έχουν δικαίωμα να ενισχύονται οικονομικά από αυτό και λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους που αφορούν τους οργανισμούς τους.Συγχώνευση ή κατάτμηση ΑΕΙ μπορεί να γίνει και κατά παρέκκλιση από κάθε αντίθετη διάταξη,όπως νόμος ορίζει»(άρ.16.5Σ).Το εδάφιο α' του άρ.16.5Σ αποτελεί μέρος του σκληρού πυρήνα του Συντάγματος και δεν αναθεωρείται.(14).Δεν θα ήταν δυνατόν άλλωστε να εξαιρεθεί η παιδεία από τον σκληρό πυρήνα του Ελληνικού Συντάγματος και αυτό διότι συνιστά ένα τόσο αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του κάθε Έλληνα πολίτη,που αλλιώς θα θιγόταν η κατοχύρωση οποιουδήποτε άλλου δικαιώματος.Και αυτό διότι η καλλιέργεια του ανθρώπινου πνεύματος με οποιοδήποτε τρόπο,προσδίδει στον άνθρωπο διάπλαση και διεύρυνση του προορισμού του.Ας δούμε όμως τί σημαίνει πλήρης αυτοδιοίκηση.Αυτοδιοίκηση δεν σημαίνει αυτονομία.Τα ΑΕΙ δεν θέτουν κανόνες δικαίου δίχως την νομοθετική εξουσιοδότηση του άρ.43.2β'Σ .Αυτοδιοίκηση σημαίνει αυτοτελής διαχείριση των υποθέσεων με διακριτά όργανα και ρυθμίσεις.Σημαίνει άσκηση διοικητικών καθηκόντων (15)από διοικητική μονάδα εκτός των άμεσων κρατικών υπηρεσιών οργανωμένη κατά τρόπο πλήρη δηλαδή ολοκληρωμένα.

(9),(10)Μάνεσης Ι.Α,Συνταγματικό Δίκαιο,σ.676,Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα,Θεσσαλονίκη1980

(11)Απόφ2216/77,ΣτΕ Ολ,Πρύτανης κατά Υπ.Παιδείας,Το Σ1977,σ.638Απόφ874/92,ΣτΕ Ολ,Το Σ1992,σ.131.

Έτσι όπως καθιερώνεται η αρχή της διάκρισης των εξουσιών(νομοθετική,δικαστική,εκτελεστική)έτσι και εδώ,η κρατική εξουσία οφείλει να διακρίνεται από την «εξουσία» που τα αρμόδια όργανα διαθέτουν για την παροχή της ανώτατης παιδείας.

Πρόκειται για ατομικό δικαίωμα και θεσμική εγγύηση αφού το κράτος μεριμνά για την ύπαρξη των ΑΕΙ.Η αυτοδιοίκηση είναι διοικητική και δημοσιονομική.Η διοικητική συνίσταται α)στο δικαίωμά τους να επιλέγουν με δικά τους όργανα το διδακτικό προσωπικό και τις θέσεις αυτών,που συνδέονται με το ίδιο το ΑΕΙ(16),β)στο δικαίωμά τους να εκλέγουν τα όργανα διοίκησής τους κατά διακριτική ευχέρεια εκτίμησης των γνώσεων ή της εμπειρίας των υποψηφίων, γ)στον τυπικό χωρισμό και την ανεξαρτησία του προσωπικού των ΑΕΙ από το προσωπικό των άμεσων κρατικών υπηρεσιών και τη λήψη αποφάσεων με αυτόνομα όργανα δ)στην κατάρτιση των προγραμμάτων σπουδών από τα πανεπιστημιακά όργανα και την άσκηση κρατικής εποπτείας ως έλεγχο νομιμότητας από τον Υπουργό Παιδείας, ε)στο πανεπιστημιακό άσυλο δηλαδή τον καθορισμό χώρου όπου η αστυνομική αρχή δεν επεμβαίνει παρά μόνο αν διαπράττονται αυτόφωρα κακουργήματα ή αυτόφωρα εγκλήματα κατά της ζωής(άρ.2.4-8Ν.1268/82), στ)τέλος στη συγχώνευση ή κατάτμηση των ΑΕΙ.Δημοσιονομική αυτοτέλεια σημαίνει ικανότητα διοίκησης και διαχείρισης της περιουσίας του ΑΕΙ με δικά του όργανα και σύνταξη προϋπολογισμού και απολογισμού.Τα ΑΕΙ ενισχύονται οικονομικά από το κράτος αν δεν επαρκούν οι πόροι του(17).

Ας εξηγήσουμε τί σημαίνει ΝΠΔΔ.Προείπαμε ότι η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί δημόσια υπηρεσία που παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα δημοσίου δικαίου.Δεν

μπορούν λοιπόν οι ανώτατες σχολές να οργανωθούν ως δημόσιες ενώσεις προσώπων ή σύλλογοι.(18)Εξάλλου,σκοπός των ΑΕΙ είναι η διεξαγωγή έρευνας και παροχής εκπαίδευσης στο υψηλότερο επίπεδο.Αυτός είναι ο συνταγματικά επιδιωκόμενος σκοπός.Από την οργάνωση των ΑΕΙ αποκλείεται κάθε έννοια ανταγωνισμού(19) και αυτό διότι τα ιδρύματα αυτά μόνο σωματειακό χαρακτήρα δύνανται να έχουν.Έτσι κρίθηκε ότι η παροχή διδακτικών και ερευνητικών υπηρεσιών του ΔΕΠ των ΑΕΙ σε ΕΕΣ δεν είναι ανταγωνιστική δραστηριότητα(20).Εξάλλου στην απόφαση 1254/76(ΣτΕ τμΓ',Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων,ΤοΣ 1976,σ.679)κρίθηκε ότι στο άρ.16.4Σ ανήκουν μόνο ΑΕΙ ως ΝΠΔΔ.

(12)Μάνεσης Ι.Α,Συνταγματική θεωρία και πράξη,σ.682,Εκδοτικός οίκος Σάκκουλα,Θεσσαλονίκη1980

(13)Απόφ3756/89ΣτΕ

(14)Δημητρόπουλος Γ.Α,Πρακτικά θέματα Συνταγματικού Δικαίου Ι,,σ.40,Εκδόσεις Σάκκουλα,Αθήνα-Θεσσαλονίκη2004

(15)Δαγτόγλου Π.Δ,Συνταγματικό Δίκαιο,Ατομικά Δικαιώματα Α',Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή1991

(16)Απόφ1123/88,ΣτΕ,Επισκέπτης καθηγητής κατά ΔΙΚΑΤΣΑ,ΤοΣ1989,σ.473

(17)Χρυσόγονος Χ.Κ,Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα,Έκδοσηβ',σ.321,ΕκδόσειςΑντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή 2002

(18)Δαγτόγλου Π.Δ,Συνταγματικό Δίκαιο,Ατομικά Δικαιώματα Α,Σ.682,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή1991

(19)Παυλόπουλος Π,Η νομική φύση των ΑΕΙ,Το Σ1990,σ.451.

Αναφέραμε ότι η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί λειτουργία δημόσια που παρέχεται από ιδρύματα του κράτους μόνο.Κρατικό μονοπώλιο της ανώτατης παιδείας δεν σημαίνει και κρατική ανώτατη παιδεία.(21).Η κρατική εξουσία αναθέτει αυτή σε ειδικά όργανα κάτι που δείχνει και τη μοναδική περίπτωση συνταγματικά κατοχυρωμένης ειδικής αυτοδιοίκησης.Το γεγονός του κρατικού μονοπωλίου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η πρόσβαση στα ΑΕΙ πρέπει να είναι ίση και ανοικτή τόσο για τους διδάσκοντες όσο και τους διδασκόμενους.Αυτό δεν εμποδίζει την καθιέρωση διαδικασιών και προϋποθέσεων για την εισδοχή σε αυτά(22).Δεν αποκλείονται βέβαια κοινές πρωτοβουλίες ίδρυσης ΑΕΙ από το κράτος και τους ιδιώτες υπό την προϋπόθεση ότι το ιδρυόμενο ΑΕΙ θα έχει την μορφή ΝΠΔΔ.Άρα, ίδρυση ΑΕΙ από ιδιώτες απαγορεύεται.(άρ.16.8Σ)Ίδρυση παραρτημάτων ή τμημάτων αλλοδαπών πανεπιστημίων επίσης δεν είναι εφικτή.Αυτό αντανακλάται και στην απόφαση2274/90,ΣτΕ Ολ,(Πανεπιστήμιο Μασσαχουσέτης,Αρμ1990,σ.679) όπου νόμιμα το ΔΙΚΑΤΣΑ αρνήθηκε αναγνώριση πτυχίου Master ιδρύματος του εξωτερικού ως ισότιμο με ημεδαπό,διότι αυτό αποκτήθηκε μετά από φοίτηση ενός έτους στο πανεπιστήμιο του εξωτερικού,στο οποίο η εγγραφή έγινε βάσει τίτλου χορηγηθέντος από ιδιωτική σχολή των Αθηνών.(23)

(20)Απόφ4126/80.ΣτΕτμΔ',ΚαθηγητέςΙατρικής,Αρμ1981, σ.401.

(21)ΔημητρόπουλοςΓ.Α,Συνταγματικά Δικαιώματα,Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου,Τόμος γ',Ι' έκδοση,σ.170,Αθήνα 2004

(22)Απόφ2820/99,ΣτΕ τμΕ' Απόφ1824/75,ΣτΕ τμ Γ',Υποψήφιος φοιτητής Νομικής Σχολής,Το Σ1976,σ,239.

Μέσα στην όλη οργάνωση των ΑΕΙ ως ΝΠΔΔ εντύπωση προκαλεί η οργάνωση των φοιτητικών συλλόγων, στους οποίους το ανώτατο όργανό τους έχει τη μορφή ΝΠΔΔ. (άρ.2.3β' Ν1268/82). Έχει κριθεί με την απόφαση 2923/87, ΣτΕ Ολ (Φοιτητικοί Σύλλογοι, Δικαιοσύνη 1988, σ.254) ότι η διάταξη αυτή είναι αντισυνταγματική διότι θα έπρεπε η εκλογή των αντιπροσώπων να γίνεται με άμεση εκλογή όλων των εγγεγραμμένων φοιτητών.

Οι φοιτητές τελούν σε ειδική σχέση δημοσίου δικαίου με το ΑΕΙ, απολαμβάνοντας όλα τους τα δικαιώματα, που χαρακτηρίζονται μικτά (π.χ δικαίωμα συνεταιρίζεσθαι). Σε καμία περίπτωση ο φοιτητής δεν πρέπει να υφίσταται διακρίσεις λόγω φύλου, χρώματος, θρησκείας, καταγωγής ή και ακόμα αποδοχής συγκεκριμένης ακαδημαϊκής διδασκαλίας γιατί αυτό θα προσέκρουε στην αρχή της ισότητας που διαπνέει όλο το Σύνταγμά μας. (άρ.4.1Σ)

Δ':άρ.16.6Σ

Ας προχωρήσουμε στο άρ.16.6Σ. Εδώ, οι καθηγητές διαχωρίζονται από τους δημόσιους υπαλλήλους και διαθέτουν ξεχωριστή θέση, κάτι που φαίνεται και στο άρ.2.2δ' πδ611/77, όπου «οι καθηγητές δεν ανήκουν στον υπαλληλικό κώδικα.» Ο όρος «δημόσιος λειτουργός» δηλώνει μια σχετική ανεξαρτησία (24) κατά την άσκηση του λειτουργήματος, όπως οι (άμισθοι) δικηγόροι ή οι (έμμισθοι) δικαστές. Το ΔΕΠ των ΑΕΙ δεν υπόκειται ιεραρχικά, όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι, σε διαταγές και οδηγίες. (25) Όταν λέμε ανεξαρτησία εννοούμε και λειτουργική και προσωπική.

(23) Απόφ 3457/98, ΣτΕ Ολ, ΤοΣ 1998, σ.961 Απόφ 3001/91, ΣτΕ Απόφ 2807/97, ΣτΕ τμ Στ'

Εκείνο που πρέπει να εξασφαλίζεται είναι η ομοιογένεια του σώματος (26)δηλαδή η συγκέντρωση ατόμων με τα αυτά προσόντα και ικανότητες,κάτι που ο Ν.1268/82 δεν εξασφαλίζει.Αυτό βέβαια προκύπτει από το ίδιο το κείμενο του νόμου.Για παράδειγμα στο άρ.15.3Ν1268/82 για τη συμμετοχή των λεκτόρων στην εκλογή καθηγητών ανώτερης βαθμίδας και την κρίση για το νέο καθηγητικό προσωπικό αλλά και στο άρ.24.1,6Ν1268/82 για τη συμμετοχή τους στην κατάρτιση του προγράμματος σπουδών.(27)Η απόφαση3173/83 ,ΣτΕ τμ Γ΄,(Πανεπιστήμιο της Μπολώνια,Αρμ1983,σ.696)δείχνει την αντίθετη με το Σύνταγμα εκλογή προέδρου τμήματος του άρ.8.4Ν1268/82.Η ομοιογένεια και η τήρηση των αρχών της ανώτατης εκπαίδευσης διαγράφεται από την στάση που οι απαρτίζοντες αυτή τηρούν.Έτσι η απόφαση714/89,ΣτΕ τμΓ΄(Καθηγητής Σχολής ΝΟΠΕ Αθηνών,ΑρχΝ1990,σ.172),όπου καθηγητής ΑΕΙ έχει έννομο ηθικό συμφέρον προσβολής πράξεων περί της νομικής κατάστασης του ΔΕΠ.Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δεν προστατεύεται το ατομικό συμφέρον(28).Η παύση των καθηγητών των ΑΕΙ γίνεται όπως το Σύνταγμα ορίζει τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων.(29)Δηλαδή οι καθηγητές δεν παύονται πριν λήξει σύμφωνα με το νόμο ο χρόνος υπηρεσίας τους παρά μόνο ύστερα από απόφαση δικαστική εξαιτίας ποινικής καταδίκης ή για βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα ή ασθένεια ή αναπηρία ή υπηρεσιακή ανεπάρκεια,που βεβαιώνονται όπως νόμος ορίζει και αφού τηρηθούν οι διατάξεις του άρ.93.2Σ.Γι' αυτό και οι καθηγητές των ΑΕΙ είναι οι μόνοι έμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί που χωρίς να είναι δικαστές,μετέχουν στη σύνθεση ανώτατων δικαστηρίων και συμβουλίων ενώ δεν είναι ανεπίτρεπτη η εκλογή κατ εξαίρεση δικαστικών ως καθηγητών ή υφηγητών ανώτατων σχολών(άρ.89.2Σ).

Αυτό που πρέπει να τονισθεί είναι πως οι καθηγητές οφείλουν να σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου, να τα προάγουν μέσω του έργου τους και να συλλογίζονται την πολιτική επιρροή που ασκούν με τη διδασκαλία τους.(30) Η αναφορά στην πολιτική επιρροή μάς δίνει το έναυσμα να παραπέμψουμε στο άρ.56.2 Σ όπου ορίζεται ότι «οι καθηγητές των ΑΕΙ μπορούν να είναι υποψήφιοι βουλευτές και πως αναπληρώνονται αν αυτοί εκλεγούν»

(24) Μάνεσης Ι.Α, Συνταγματική θεωρία και πράξη, σ.686, Εκδοτικός οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1980

Ε΄: ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ένας σημαντικός παράγοντας που επέδρασε και επιδρά καταλυτικά στην εξέλιξη της ιστορίας όλων των πολιτισμών είναι η θρησκεία. Αυτή μαζί με την παιδεία διαμορφώνουν τα τεκταινόμενα στο εσωτερικό κάθε κράτους, έτσι ώστε να συγκρούεται συχνά η κρατική εξουσία με τον χώρο της θρησκείας. Έτσι θα αναφερθούμε στο ρόλο που παίζει η θρησκεία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε κανένα νομοθέτημα(31) δεν γίνεται λόγος για θρησκευτικές επιδιώξεις της ανώτατης εκπαίδευσης. «Στόχος των ΑΕΙ είναι η διαμόρφωση υπεύθυνων ανθρώπων με επιστημονική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική συνείδηση.»(άρ.1.2β' Ν1268/82). Πρόκειται για άκρως ουδέτερη θρησκευτικά ανώτατη παιδεία. Βέβαια δεν λείπουν και οι αντίθετες απόψεις. Όλα αυτά δεν εμποδίζουν την πρόσδοση στην ανώτατη εκπαίδευση θρησκευτικού στοιχείου. Αν αυτό αποβεί εις όφελος ή εις βάρος της, κανείς δεν το γνωρίζει.

ΣΤ΄:ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΟΚ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Από την ανάπτυξη του ζητήματός μας δεν θα μπορούσε να μη γίνει λόγος για την ανώτατη εκπαίδευση στα πλαίσια της ΕΟΚ και του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου. Η εξέλιξη της συνεργασίας των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θα μπορούσε να αφήσει ανέπαφο το χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης. Η ΕΟΚ θεωρεί αυτήν (δηλαδή την ανώτατη παιδεία) ως άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελεύθερη εγκατάσταση και εφαρμογή των κοινοτικών αρχών. Στόχος είναι η απρόσκοπτη κυκλοφορία πτυχίων και πτυχιούχων. Στην οδηγία 89/48ΕΟΚ ορίζεται ότι κανένα κράτος δεν μπορεί να αρνηθεί την πρόσβαση σε κάποιο επάγγελμα σε υπήκοο άλλου κράτους-μέλους που κατέχει δίπλωμα, επικαλούμενο έλλειψη προσόντων, εφόσον ο αιτών έχει το εν λόγω δίπλωμα και έχει εξασκήσει το επάγγελμα με πλήρη απασχόληση για δύο έτη. Η οδηγία έχει άμεσο αποτέλεσμα και ισχύ και την επικαλούνται οι ιδιώτες(32). Ωστόσο, η συνθήκη της ΕΟΚ δεν περιέχει διατάξεις για την παιδεία. Το κοινοτικό δίκαιο θρωρεί την παιδεία ως ρυθμιστική αρμοδιότητα του κράτους. Στην υπόθεση Gravier τονίσθηκε ότι η οργάνωση και η πολιτική της παιδείας δεν είναι τμήμα της Συνθήκης. Στόχος της Κοινότητας είναι η ενίσχυση των επιστημονικών και τεχνολογικών βάσεων, ενθαρρύνοντας τα ερευνητικά κέντρα και ΑΕΙ στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης. (άρ.130 ΣυνθΕΟΚ). Η συμβολή της ΕΟΚ είναι καταλυτική στην πορεία της ανώτατης παιδείας, όταν και όπως αυτή αρμόζει(33).

(25)Χρυσόγονος Χ.ΚΧ,Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Έκδοση β',σ.309,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή2002

- (26)Βενιζέλος Ευ,Τα πανεπιστημιακά όργανα κατά το Ν.1268/82 και η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ ,Αρμ1983,σ.720επ
- (27)Απόφ1853/90,ΣτΕ Ολ,Εκλογή επίκουρου καθηγητή ΑΠΘ,Αρμ1990,σ.672
Απόφ3871/88,ΣτΕ,ΤοΣ1988,σ.725
- (28)Απόφ731/76,ΣτΕ τμΓ',Καθηγητής αλλοδαπού ΑΕΙ,Το Σ1976,Τόμος β',σ.476
Απόφ3189/87,ΣτΕ τμΓ',Μονιμοποίηση καθηγητών Νομικής Σχολής,ΤοΣ1987,σ.753
Απόφ2789/84,Υπηρεσιακή θέση και κατάσταση καθηγητών Φυσ/κής Σχολής ΕΚΠΑ,ΝοΒ1984,σ.1442.
- (29)Απόφ130/87,ΣτΕ,Όριο ηλικίας,Το Σ1987,σ.725.
- (30)ΕυρυγένηςΔ-Σκουρής Β,Πανεπιστημιακή διδασκαλία και πολιτική,Αρμ1975,σ,1επ.
- (31)Σωτηρέλης Χ.Γ,Θρησκεία και Εκπαίδευση κατά το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση.Από τον κατηχητισμό στην πολυφωνία,σ.39επ.,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή1993.
- (32)Τροβά Ε,Η οργάνωση της ανώτατης παιδείας στις χώρες-μέλη της ΕΟΚ,ΤοΣ1990,σ.419επ
- (33)Καλογερόπουλος Α,Η παιδεία και το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο,ΤοΣ1989,σ.579.

Ζ΄:ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Χωρίς να φανούμε υπερβολικοί,το επίπεδο της ελληνικής ανώτατης παιδείας είναι αρκετά υψηλό σε σύγκριση με αυτό άλλων χωρών.Το περιεχόμενο της,ως γνώσεις,είναι ένα από τα επαρκέστερα και πιο περιεκτικά.Αυτό φαίνεται από τον αντίκτυπο που η παιδεία της Ελλάδας έχει στο κοινωνικό,πολιτικό,οικονομικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι.Η προστασία που τα νομοθέτηματά μας και το ίδιο Σύνταγμα επιφυλλάσσουν σε αυτή είναι εποικοδομητική στο βαθμό που δεν την αναιρούν και δεν την προσβάλλουν ως ατομικό δικαίωμα και θεσμική έγγυηση.Αυτό που θα συστήναμε πως πρέπει να βελτιωθεί είναι οι υποδομές παροχής της ξεκινώντας από τις κτιριακές εγκαταστάσεις,τις δυνατότητες έρευνας και πιο εναργούς ενασχόλησης φθάνοντας στην έγκαιρη διανομή συγγραμάτων.Όλα αυτά θα συνδράμουν στην πιο αποτελεσματική και ουσιώδη παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης.Το γραφειοκρατικό στοιχείο πρέπει πια να πάψει να υπάρχει και είναι καιρός να δοθεί προτεραιότητα στην ουσία της επιμόρφωσης.Υποχρέωση που βαραίνει κάθε φορέα και αντιπρόσωπο.Ουσιώδη επιρροή στην ποιότητα της ανώτατης παιδείας και στον τρόπο παροχής της,θα μπορούσε να ασκήσει η αξιολόγηση και ο έλεγχος των φορέων αυτής.Αναφερόμαστε στο καθηγητικό προσωπικό και εννούμε τόσο τον τρόπο διδασκαλίας,την αποδοχή αυτού του τρόπου με αντικειμενικά κριτήρια όσο και την ουσία της επιμόρφωσης που αυτοί παρέχουν.Επειδή όμως στην ανώτατη παιδεία εν ανήκουν μόνο αυτοί που απαρτίζουν το καθηγητικό προσωπικό,ορθό είναι να γίνουν αλλαγές και στους φορείς που αποτελούν το δεύτερο «στήριγμα» της,δηλαδή τους φοιτητές.Κυριολεκτικά,αυτοί είναι που γίνονται αποδέκτες της ανώτατης παιδείας και που οφείλουν να ενδιαφέρονται για την

πρόοδο και την σωστή πορεία της. Τα αντιπροσωπευτικά όργανα των φοιτητών, κάθε είδους και κάθε μορφής, πρέπει να συμβάλλουν με τον δικό τους τρόπο και με τη δύναμη που αυτά έχουν, έτσι ώστε να ακουστούν μέσω αυτών και να γίνει αντιληπτό το πόσο αναγκαίες είναι. Η προσπάθεια βελτίωσης της ήδη αρκετά ποιοτικής ανώτατης παιδείας βαρύνει όλες τις πλευρές. Η απόδοση ευθυνών με μονόπλευρο τρόπο δεν οδηγεί σε ουσιαστικά αποτελέσματα και μόνο προβλήματα προκαλεί, έτσι ώστε να αδρανοποιείται κάθε προσπάθεια εξέλιξης. Η αναγνώριση και η ανάληψη των ευθυνών από αυτούς που τους αρμόζουν είναι το σημαντικό βήμα για την ανώτατη παιδεία, και όχι μόνο. Ας ελπίσουμε ότι με το πέρασμα των χρόνων, η σωστή καθοδήγηση και εξέλιξη να φέρει αποτελέσματα εκεί που είναι αναγκαία και να βελτιώσει τα όποια αρνητικά υπάρχουν στο πλαίσιο της ανώτατης παιδείας χωρίς όμως να χρειαστεί μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η΄.ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε συμπεραίνουμε εν πρώτοις το πόσο καθοριστικό ρόλο παίζει η παιδεία και δέ η ανώτατη εκπαίδευση στο συνολικό πλέγμα των συνταγματικών διατάξεων. Άλλωστε, ανέκαθεν η παιδεία καθόριζε σημαντικούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ειδικότερα η ακαδημαϊκή ελευθερία, τόσο ως ελευθερία διδασκαλίας όσο και ως ελευθερία εκπαίδευσης, συνιστά ένα ακόμη είδος συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας, που επιτελεί κάποιες λειτουργίες. Οι λειτουργίες αυτές εξυπηρετούν τόσο το διδακτικό προσωπικό όσο και τους φοιτητές. Οι ενδεχόμενοι περιορισμοί που τίθενται στην ανώτατη εκπαίδευση δεν εμποδίζουν αλλά διευκολύνουν την διεξαγωγή αυτής. Για παράδειγμα ο σεβασμός στο Σύνταγμα από το ακαδημαϊκό προσωπικό, δεν στερεί από αυτούς κάποιο αναφαίρετο δικαίωμά τους αλλά τους ωθεί στην τήρηση των ορίων του ανώτατου νόμου του κράτους, χωρίς να τον παραβιάζουν. Περαιτέρω, η μορφή των ΑΕΙ ως ΝΠΔΔ συμβαδίζει με τον ίδιο τον θεσμό τους γιατί αυτό είναι που κατοχυρώνει το ίδιο το κράτος αλλά και διότι η μορφή τους ως ΝΠΔΔ θα οδηγούσε ενδεχομένως στην εμπορευματοποίηση και την κατάχρησή τους. Με την έχουσα μορφή τους τα ΑΕΙ εξασφαλίζουν ισότητα στην παροχή της παιδείας και δεν οδηγούμαστε σε διακρίσεις ή διαφοροποιήσεις. Από την άλλη, η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ, ως διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, τους εξασφαλίζει σημαντικά πλεονεκτήματα και ανεξαρτησία. Κάτι που τα εμποδίζει να δέχονται κρατικές παρεμβάσεις. Αυτή τους την ιδιότητα θα ενίσχυε η ενδυνάμωση της κρατικής οικονομικής συνδρομής ή και

ακόμα η έκδοση πράξεων της διοίκησης. Για όλα αυτά όμως απαιτείται και πιο ουσιαστικός διάλογος φοιτητών και διδασκόντων. Οι θέσεις και των δύο πλευρών θα οδηγούσαν σε ωφέλιμα αποτελέσματα. Τέλος, η ένταξη του κοινοτικού δικαίου στο ελληνικό δίκαιο και η παρακολούθηση της εξέλιξής του οδηγεί στη σκέψη πως η κρατική ανώτατη παιδεία είναι ανεπηρέαστη και ανεξάρτητη από τον χώρο της ΕΟΚ. Και αυτό διότι τα ΑΕΙ είναι ΝΠΔΔ που λειτουργούν υπό την εποπτεία του κράτους.

Άρα, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση έχει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά προκειμένου να αναπτυχθεί απαιτούνται προσπάθειες που θα αποφέρουν αποτελέσματα. Και οι προσπάθειες αυτές αφορούν κάθε είδους φορέα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανώτατη εκπαίδευση είναι δαιδαλώδης και μαζί η ενασχόληση με αυτή. Σε αυτήν εντάσσονται εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενοι και όλοι όσοι σχετίζονται με αυτή. Η προστασία του Συντάγματος είναι επαρκής και ικανοποιητική ως προς το καθηγητικό προσωπικό ως δημόσιοι λειτουργοί αλλά και ως προς τους αποδέκτες της διδασκαλίας αυτών, τους φοιτητές. Εξασφαλίζονται δικαιώματα όπως η ελευθερία εκπαίδευσης και η ακαδημαϊκή ελευθερία. Σημαντικό ρόλο παίζει η κρατική παροχή της παιδείας αυτής και η οργάνωση των ΑΕΙ ως ΝΠΔΔ. Βασικότατος παράγοντας είναι επίσης η πολιτική και η θρησκεία καθώς και η σχέση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την ΕΟΚ. Σε όλα αυτά επιτρέπονται συστάσεις και κρίσεις από κάθε είδους φορέα, αρκεί να είναι αντικειμενικές και ικανές προς αξιοποίηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργόπουλος Λ.Κ,Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο,12^η έκδοση,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή 2001
- Δαγτόγλου Π.Δ,Συνταγματικό Δίκαιο,Ατομικά Δικαιώματα Ά,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή1991
- Δημητρόπουλος Γ.Α,Συνταγματικά Δικαιώματα,Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος ΙΙΙ,Ι έκδοση,Αθήνα2004
- Δημητρόπουλος Γ.Α,Πρακτικά θέματα Συνταγματικού Δικαίου Ι,Εκδόσεις Σάκκουλα,Αθήνα- Θεσσαλονίκη2004
- Μάνεσης Ι.Α,Συνταγματική θεωρία και πράξη,εκδοτικός οίκος Σάκκουλα,Θεσσαλονίκη1980
- Πρόλογος Μανιτάκη Α,Το Σύνταγμα της Ελλάδος 1975/1986/2001,Εκδοτικός οίκος Σάκκουλα,Αθήνα-Θεσσαλονίκη2001
- Μαυριάς Γ.Κ,Συνταγματικό Δίκαιο,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή 2002
- Σωτηρέλης Χ.Γ,Θρησκεία και Εκπαίδευση κατά το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση.Από τον

κατηχητισμό στην πολυφωνία, Εκδόσεις
Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993

- Χρυσόγονος Χ.Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Βενιζέλος Ευ, Τα πανεπιστημιακά όργανα κατά το Ν.1268/82 και η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ, Αρμενόπουλος 1983, σ.720επ
- Ευρυγένης Δ-Σκουρής Β, Πανεπιστημιακή διδασκαλία και πολιτική, Αρμ 1975, σ.1επ
- Καλογερόπουλος Α, Η παιδεία και το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, Το Σ 1989, σ.579
- Παυλόπουλος Π, Η νομική φύση των ΑΕΙ, Το Σ 1990, σ.445επ
- Τροβά Ε, Η οργάνωση της ανώτατης εκπαίδευσης στις χώρες-μέλη της ΕΟΚ και τα 'ιδιωτικά πανεπιστήμια', Το Σ 1990, σ.419επ.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- Απόφ1824/75,ΣτΕ τμΓ',Το Σ1976,σ.239,Υποψήφιος φοιτητής Νομικής Σχολής
- Απόφ732/76,ΣτΕ τμΓ',Το Σ1976,τόμος 2^{ος},σ.476,Καθηγητής αλλοδαπού πανεπιστημίου
- Απόφ1254/76,ΣτΕ τμΓ',Το Σ1976,σ.679,Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων
- Απόφ2216/77,ΣτΕ Ολ,Το Σ1977,σ.638,Πρύτανης κατά Υπ.Παιδείας
- Απόφ4126/80,ΣτΕ τμΔ',Αρμ1981,σ.401,Καθηγητές Ιατρικής
- Απόφ3173/83,ΣτΕ τμΓ',Αρμ1983,σ.696,Παν/μιο της Μπολώνια
- Απόφ2789/84,ΣτΕ Ολ,ΝοΒ1984,σ.1442,Υπηρεσιακή κατάσταση και θέση καθηγητών Φυσ/κής σχολής ΕΚΠΑ
- Απόφ 2788/84,ΣτΕ Ολ,Το Σ1984,σ.586,Εκλογή Λέκτορα Οδοντιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ
- Απόφ2786/84,ΣτΕ Ολ,Το Σ1984,σ.566επ.
- Απόφ130/87.ΤοΣ1987,σ.525,Όριο ηλικίας
- Απόφ3189/87,ΣτΕ τμΓ',Το Σ1987,σ.753,Μονιμοποίηση καθηγητών Νομικής Σχολής
- Απόφ2923/87,ΣτΕ Ολ,Δικαιοσύνη1988,σ.1254,Φοιτητικοί Σύλλογοι
- Απόφ1123/88,ΣτΕ,ΤοΣ1989,σ.473,Επισκέπτης καθηγητής κατά του ΔΙΚΑΤΣΑ
- Απόφ 714/89,ΣτΕ τμ Γ',ΑρχΝ1990,σ.172,Καθηγητής Σχολής ΝΟΠΕ Αθηνών

- Απόφ1043/89,ΣτΕ τμΔ',Αρμ1989,σ.579,Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα
- Απόφ3756/89,ΣτΕ
- Απόφ32/90,ΣτΕ,Αρμ1990,σ.170,Ιατρική Σχολή Αθηνών
- Απόφ1853/90,ΣτΕ Ολ,Αρμ1990,σ.672,Εκλογή Επίκουρου Καθηγητή
- Απόφ2274/90,ΣτΕ Ολ,Αρμ1990,σ.679,Πανεπιστήμιο Μσσαχουσσέτης
- Απόφ3001/91,ΣτΕ
- Απόφ874/92,ΣτΕ Ολ,ΤοΣ1992,σ.131
- Απόφ2807/97,ΣτΕ τμΣτ'
- Απόφ3457/98,ΣτΕ Ολ,ΤοΣ1998,Σ.961
- Απόφ2820/99,ΣτΕ τμΕ'

ΝΟΜΟΙ

- Ν.1268/82 για τη δομή και τη λειτουργία των ΑΕΙ
- πδ611/97(υπαλληλικός κώδικας)
- ΣυνθΕΟΚ